

تاریخ شفاهی کاخ گلستان

به مناسبت آغاز ثبت تاریخ شفاهی کاخ گلستان

مقدمه

تاریخ شفاهی، امروز یکی از موثرترین روش‌ها برای دسترسی به رویدادها و وقایعی است که در گذشته‌ای نه چندان دور اتفاق افتاده است. این روش مبتنی بر ضبط اطلاعات تاریخی به وسیله انجام مصاحبه با فردی به عنوان «راوی» است. روشی بسیار قدیمی در سیر تاریخی زندگی بشر برای حفظ تجارب و انتقال آن؛ از سویی دیگر یکی از جدیدترین شاخه‌های مورد استفاده در تاریخ نگاری که از سال ۱۹۴۸ میلادی توسط پرفسور آلن نونیز در دانشگاه کلمبیای آمریکا آغاز شده است.

تاریخ شفاهی روشی از ثبت و مستند سازی رویدادهای تاریخی که بر پایه تجربه شخصی افراد استوار بوده، تجاربی که در گذر زمان امکان ثبت نیافته‌اند. این فرآیند با تکیه بر ابزار مصاحبه انجام شده و در مرکزی، جمع آوری و پایش می‌گردد.

پرسش‌های مصاحبه‌کننده، حافظه راوی و ضبط صوت، مثلثی را شکل می‌دهند که فعل مصاحبه در ظرف آن اتفاق می‌افتد و در نهایت با استخراج آنچه که تاریخ است، در سبک و قالب‌های متفاوت به جامعه ارائه می‌گردد.

تاریخ شفاهی بنا به تعریف: گفتگوی فعال، آگاهانه و هدفمند میان مصاحبه‌کننده و راوی است که از ابزار مصاحبه صوتی و تصویری برای بازسازی و بازنمایی موضوعی خاص، بهره‌گرفته که پس از پیاده‌سازی متن و استخراج اطلاعات، بر روی آن نمایه‌سازی انجام می‌گیرد و در نهایت به آرشیو منتقل می‌شود.

تاریخ شفاهی هدفمند و معطوف به یک پروژه است.

از ایده تا اجرا

دفتر پژوهش کاخ گلستان به عنوان واحدی که زمینه‌ساز فضای مطالعاتی و پژوهشی در مجموعه کاخ گلستان است و مسئولیت تولید و سنجش محتوا و اطلاعات تاریخی را در این سایت جهانی برعهده دارد، از بهمن ماه سال ۱۳۹۴ پروژه تاریخ شفاهی کاخ گلستان را آغاز کرد. اهمیت پروژه مذکور بر این مبنا استوار است که با رویدادهای تاریخی چند دهه اخیر در کشور و متاثر شدن کاخ گلستان از آنها ثبت بخشی از این اطلاعات (آنچه که تاریخ است) ضروری احساس می‌شود، از طرفی با توجه به مولفه زمان که نقش تعیین‌کننده‌ای در پیش‌برد پروژه‌های تاریخ شفاهی دارد (از دست دادن روایان به عنوان ماده اصلی) و فرصت‌هایی که در سال‌های گذشته از دست رفته است؛ فاز اجرایی باید در کوتاه‌ترین زمان آغاز می‌شد.

اهداف

- دفتر پژوهش در مسیر تاریخ شفاهی به دنبال مجموعه‌ای از اطلاعات منسجم و زنده‌ای از تاریخ چند دهه اخیر کاخ گلستان است که به رشته تحریر در نیامده است. در واقع ثبت خاطرات و ناگفته‌های چهره‌های شاخص و عناصر موثر در تحولات کاخ گلستان (دوره زمانی پهلوی دوم، سال‌های انقلاب ۵۷ و پس از آن)
- ثبت رویدادهای تاریخی چند دهه اخیر کشور و متاثر شدن کاخ گلستان از آن.
- ثبت نقش کاخ گلستان در تحولات تاریخی و اجتماعی سال‌های اخیر با توجه به عملکرد افراد.
- ثبت وقایع مربوط به بناها و بافت تاریخی کاخ گلستان.
- ایجاد تفکر مشارکت در مصاحبه‌شوندگان که حضورشان تا چه میزان می‌تواند در ثبت رویدادهای تاریخی اثر بخش باشد.

چالش ها

هدف صرف ثبت جزئیات زندگی یک فرد نیست، بلکه دستیابی به توصیف های راوی است که در برداشت و فرآیند های رفتاری او استوار است، و منجر به طرح فرضیه های اثبات نشده ای می گردد که به تدریج و با هم پوشانی و مقایسه اطلاعات با هم باید آنها را آزمود و به یک چهارچوب مرجع و منسجم دست یافت.

ملزومات :

- ضبط خبرنگاری
- دوربین عکاسی و فیلمبرداری
- هارد اکسترنال جهت آرشیو اطلاعات
- فضای مناسب برای انجام مصاحبه ها و آرشیو اطلاعات
- لوازم آرشیو و بایگانی
- هدایا برای مصاحبه شوندگان

اجرا

به کوشش دفتر پژوهش کاخ گلستان در ماه های پایانی سال ۱۳۹۴ با اخذ مجوزهای لازم از مدیریت مجموعه، جناب آقای دکتر نصرتی و ایجاد مرکز تاریخ شفاهی کاخ گلستان (در دفتر پژوهش) فاز مطالعاتی و امور محتوایی آن آغاز شد.

مرحله اول: تهیه فرم ها

در نخستین فاز مطالعاتی به بررسی پروژه های مشابه در موسسات و مراکز تاریخی- تحقیقی در داخل و خارج از کشور پرداخته شد و پس از بررسی محتوایی نسبت به تهیه و تدوین فرم ها و پرسشنامه ایی استاندارد، متناسب و منطبق بر نیازمندی های مجموعه کاخ گلستان اقدام گردید. پس از آن فهرستی از افرادی که در دهه های اخیر در کاخ گلستان مشغول بودند (در سطوح مختلف) تهیه شد که بنا به ضرورت زمانی، حضور و تاثیر گذاری شان در شکل گیری رویدادها، الویت بندی شدند. در گام بعدی، بر اساس روند و سیاست کلی پروژه، ۷ فرم طراحی گردید که مسیر هر پرونده را نظم می بخشید و روند کار را تسهیل می کرد؛ با عناوینی به شرح ذیل:

- فرم حاشیه نگاری: حواشی مرتبط با پرونده که ثبتش آن موثر است، شامل تماس ها، وقایع مرتبط با فرد و هم پوشانی اطلاعات.
- فرم تاییدیه مراحل کار: که از ابتدا تا انتهای کار را پوشش می دهد و در نگاهی کلی می توان به روند اجرای پرونده رسید.
- فرم مشخصات راوی: ثبت اطلاعات مختصری از راوی که دسترسی به وی را در هر زمانی میسر می سازد.
- فرم حق مالکیت: در دقایق آغازین مصاحبه توسط راوی امضا می شود و رضایتمندی خود را در خصوص نحوه عرضه و استخراج مطالب اعلام می دارد.
- فرم مشخصات مصاحبه: دسترسی به جزئیات مربوط به گفتگو انجام گرفته که در کوتاه ترین زمان، دسترسی به کلیات پرونده را ممکن می سازد.
- فرم گفتار نویسی که پس از اتمام مصاحبه توسط گفتار نویس انجام می گیرد.
- فرم سند نویسی: شامل نامه های اداری، دست نوشته ها، عکس ها، روزنامه و مجلات... مکتوبات و تصاویر متعلق به راوی.

- کد شناسائی: طراحی شماره و کد شناسائی برای هر راوی.

کدی دوازده رقمی که بر پایه تاریخ مصاحبه (سال و ماه) حرف اول نام و نام خانوادگی و شماره سریال ۴ رقمی استوار است.

مرحله دوم: شناخت راوی / تنظیم سوالات

پس از شکل گیری ساختار و شناخت افراد در این مرحله متناسب با سال های حضور و میزان تاثیرگذاری راویان، سوالات مصاحبه تنظیم می گردد.

مرحله سوم: روند مصاحبه

- تعیین زمان مصاحبه
- ارسال دعوت نامه از طرف مدیریت کاخ گلستان
- آمادگی ملزومات جهت انجام مصاحبه (اتاق مصاحبه/ سرویس ایاب و ذهاب/ پذیرایی/ هدیه)
- مصاحبه
- امضا فرم رضایت و حق کپی رایت
- ضبط صدا راوی، عکاسی و فیلمبرداری کامل مصاحبه
- ذخیره سازی فایل خام مصاحبه در دو نسخه مجزا

مرحله چهارم: گفتار نویسی / ویراستاری

- پیاده سازی مصاحبه و گفتار نویسی
- ویراستاری جهت آرشیو و نمایه سازی
- تکمیل پرونده

مرحله پنجم: آرشیو / نمایه سازی

- پس از ضبط، ثبت و ویرایش متن پیاده شده، نسخه نهایی آرشیو و در نهایت در سه محور مکان، افراد، رویداد نمایه سازی می شود.

آغاز مصاحبه

مصاحبه اول / احمد دزواره ایی، آبان ۱۳۹۵

نخستین مصاحبه پس از آماده سازی بستر مطالعاتی و تکمیل نهایی فرم ها و پرسشنامه در ۱۸ آبان ماه ۱۳۹۵ در عمارت باب عالی کاخ گلستان با بازگویی خاطرات و روایت ها از جناب آقای احمد دزواره ایی ضبط گردید و پروژه تاریخ شفاهی کاخ گلستان رسماً وارد مرحله اجرایی شد. احمد دزواره ایی از پیشکسوتان حوزه میراث فرهنگی هستند، که بین سال های ۱۳۵۰ تا دهه ۸۰ با عنوان رییس موزه ها در کاخ گلستان حضور داشتند.

مصاحبه دوم / حسن علایینی، بهمن ۱۳۹۵

دومین مصاحبه در ۱۷ بهمن ۱۳۹۵ در ضلع شمالی کاخ گلستان در خوابگاه ملکه الیزابت با جناب آقای حسن علایینی امین اموال و مسئول کتابخانه سلطنتی که از سال های ابتدایی پس از انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۸۶ در کاخ گلستان حضور داشته و از پیشکسوتان حوزه میراث فرهنگی هستند.

مصاحبه سوم / احمد رضا حشمتی، اردیبهشت ۱۳۹۶

گفتگوی سوم با جناب آقای احمد رضا حشمتی در ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۶ در ساختمان باب عالی انجام گرفت. ایشان مدیر بخش فنی و معاون کاخ گلستان در دهه های ۷۰ و ۸۰ بودند که هم اکنون در پژوهشکده میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مشغول به فعالیت هستند.

کمیته مطالعاتی و اجرایی :

حسین غیاسوند

فائزه امین دهقان

همایون خداداد

دعوت به همکاری:

دفتر پژوهش بدین وسیله از تمامی افرادی که از نزدیک شاهد تحولات پنج دهه اخیر کاخ گلستان بوده اند، دعوت بعمل می آید که با بازگویی خاطرات خود ما را در رسیدن به اهدافمان یاری کنند. همچنین از همه کسانی که اسناد، تصاویر، دستنوشته ی مرتبط با این موضوع در اختیار دارند درخواست داریم با ارائه نسخه های از آن کاخ گلستان را در این راه همراهی نمایند.

تهیه شده در دفتر پژوهش / بهار ۱۳۹۶